

УДК 372.853

Л.С. Осадча

Викладач,
Херсонського
політехнічного коледжу
Одеського національного
політехнічного
університету
milusha_erof@ukr.net

СХЕМАТИЧНО-ЗНАКОВА МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

Л.С. Осадча. Схематично-знакова методика при викладанні соціальних дисциплін. У статті розглянуте питання щодо застосування схематично-знакової методики викладання в курсі соціальних дисциплін у Херсонському політехнічному коледжі Одеського національного політехнічного університету (ХПТК ОНПУ).

L.S. Osadchaya. Schematic-iconic methods of teaching social studies. The article focuses on the application schematic-iconic methods of teaching course in the social disciplines at Kherson polytechnic college of Odessa national polytechnic university (KPC ONPU).

Вступ. Новітні педагогічні технології є основним фактором вирішення завдань реформування вітчизняної системи освіти, яка проходить в сучасних умовах модернізацію освітніх структур, трансформацію загальносистемного і комплексного характеру.

У Законі України “Про освіту”, Національній доктрині розвитку освіти у XXI ст. перед вищими навчальними закладами поставлено завдання забезпечити підготовку кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, освоєння й впровадження наукових та інформаційних технологій, конкурентоспроможних на ринку праці.

Впродовж попередніх десятиріч, основна увага навчально-виховної діяльності була зосереджена на оволодінні студентами значною сумою знань на екстенсивних засадах організації навчального процесу. За таких умов було досить складно забезпечити належний рівень інтелектуального розвитку особистості, підготувати її до самостійної пізнавальної діяльності впродовж життя. Тому, з огляду на завдання сьогодення, у вищій освіті України можливості організації екстенсивної освітньої діяльності вичерпали себе [1].

Таким чином, сьогодні є актуальним питання активного пошуку інтенсивних методів, форм і засобів навчання, які дозволяли б за короткий час засвоювати зростаючий обсяг знань і умінь.

Багато викладачів ще не достатньо володіють відповідними методами і формами навчання, які б розвивали пізнавальну активність учнів. Як результат, маємо пасивне сприйняття студентами навчального матеріалу.

З вищевикладеного випливає, що основними напрямками перебудови навчання в сучасній освіті є інтенсифікація і оптимізація навчального процесу.

Під інтенсифікацією навчання ми розуміємо підвищення продуктивності навчальної праці вчителя та учня в кожному одиницю часу [2].

Узагальнення результатів наукових досліджень і досвіду творчих педагогів, вчителів - новаторів дозволяє виділити наступні основні чинники інтенсифікації навчання:

1. Підвищення цілеспрямованості навчання;
2. Посилення мотивації навчання;
3. Підвищення інформативної ємності змісту освіти;
4. Застосування активних методів і форм навчання;
5. Прискорення темпу навчальних дій;
6. Розвиток навичок навчальної праці;

Тож звертаємо увагу на те, що певні методики навчання дозволяють забезпечити одночасно декілька з вище перелічених чинників. Необхідно, щоб навчання формувало новий тип мислення, новий стиль діяльності, орієнтований на більш ефективне вирішення виробничих, соціальних, культурних і багатьох інших проблем.

Серед відомих методик, створених у руслі інтенсифікації навчання, центральне місце посідає «опорний конспект» В. Ф. Шаталова. В основу даної методики покладено ідею моделювання сукупності інформації за допомогою відображення її в знаках, символах [4].

Саме тому **мета нашої статті** дослідити можливості використання схематично-знакових методик навчання соціальних (історичних) дисциплін у вищих навчальних закладах (ВНЗ) I-II рівнів акредитації.

Для досягнення мети нами було поставлено наступні завдання:

1) проаналізувати схематично-знакові методики із використанням блок-таблиць, структурно-логічних схем і відповідної наочності у процесі викладання соціальних (історичних) дисциплін;

2) визначити можливості практичного застосування блок-схем, таблиць, «опорних конспектів» у процесі вивчення соціальних (історичних) дисциплін у навчальному процесі ВНЗ I-II рівнів акредитації, зокрема, в Херсонському політехнічному коледжі Одеського національного політехнічного університету.

Матеріал і результати дослідження. Сьогодні дитина зростає в інформаційному суспільстві, насиченому «інформаційним сміттям». Не маючи змоги відокремити «потрібну» інформацію від «непотрібної», вона буде жити

із цим «непотребом» все життя. Тож слід усвідомити, що дитина є дзеркало, яке відбиває соціальне оточення. Важливо сконструювати такі педагогічні технології та методики, які б, з одного боку, відповідали соціальним завданням, а з іншого – можливостям дітей: навчання має інтенсифікуватися у напрямку орієнтування на закономірності функціонування мозку, а не всупереч їм.

Нейропедагоги виявили певні закономірності функціонування мозку та на цій основі сформулювали низку порад для педагогів. З дванадцяти основних запропонованих тез, ми звертаємо особливу увагу на такі:

- людський мозок здатний виконувати декілька функцій одночасно (аналізувати та синтезувати, оперувати цілим і частиною);
- учіння та пізнання – природні механізми розвитку мозку (потреба створення викладачем ситуації виклику);
- людській мозок функціонує в режимі зв'язку попереднього досвіду з новою ситуацією;
- мозок шукає сенсу через встановлення закономірностей (безлад і хаос ускладнюють продуктивну діяльність мозку);
- людина розуміє та запам'ятовує краще тоді, коли знання та вміння «відображаються» в системі візуально-просторової пам'яті (принцип візуалізації)...[3]

Враховуючи ці особливості мозкової діяльності дитини, ми на практиці впроваджуємо схематично-знакових методики, які забезпечують можливість максимальної мозкової активності.

Ідея кодування знань з'явилась в 60-і роки. У 1965 році в Німеччині вийшов методичний посібник з історії, в якому кожна тема подавалась у вигляді умовних символів та письмових пояснень до них.

Як відомо, добре продумана графічна схема дає можливість подати складне питання у вигляді кількох детальних пунктів, зобразити їх в умовній формі, з тим, щоб сконцентрувати увагу студентів на сутності проблеми, допомогти охопити всі виділені моменти в цілісності. Значно допомагає студентам зорова опора в засвоєнні базових знань. Головні факти у вигляді опорних сигналів скомпоновані у блоки, у них виділено найосновніше. Такий опорний конспект являє собою умовно-графічні знакові зображення учбового матеріалу, що дозволяє звертати увагу на логіку його викладу, на головні деталі, події, явища і краще запам'ятовувати та розуміти їх.

Найбільш дидактично опрацьованою вважається методична система викладача-новатора В.Ф.Шаталова. Вона заснована на семи принципах:

1. Прискорений рух вперед.
2. Навчання на високому рівні складності у поєднанні з посильністю
3. Провідна роль теоретичних знань.

4. Безконфліктність ситуацій.
5. Принцип відкритих перспектив.
6. Багатократне варіативне повторення матеріалу.
7. Принцип гласності. [4]

Новий матеріал викладач також пояснює в кілька етапів. Спочатку це розповідь по опорному плакату або по малюнку крейдою на дошці, після цього запис в зошит опорних сигналів. Потім студенти їх вивчають і мають відтворити. Поступово сигнали зростають в об'ємі, їхній зміст стає більш розгорнутим.

Увагу викладачів і методистів привертає до себе і система роботи з опорними сигналами (блок-схемами) Е.І.Пометуна і Г.А.Фреймана. Створюючи власну систему з опорними сигналами (блок-схемами) вони ставили перед собою завдання при допомозі певних символів і знаків виявити сутність і взаємозв'язки історичних процесів і явищ, їхню відповідність певному образу. Наприклад, торгівля – це кораблик, який пливе по морю; землеробство – мотика; монархія – корона. Сукупність таких символів утворює блок-схему.

Символи Е.І.Пометун і Г.А.Фрейман поділили на дві групи – інформативні і наскрізні. До першої групи відносяться ті умовні знаки, які позначають явища, конкретно-історичні поняття, несуть в собі інформацію про якусь частину, фрагмент історичного процесу. До другої групи відносяться символи, які позначають загальні історичні поняття, закономірності, процеси.

Використання схем на заняттях дає бажаний ефект лише в системі, тобто тоді, коли цей вид унаочнення використовується систематично; від вступного до повторювально-узагальнюючого.

Застосування схем значно підвищило рівень розуміння студентами основного питання учбового змісту, складного матеріалу. Вони більш вільно оперують знаннями, краще розуміють причинно-наслідкові зв'язки. [4]

Схеми – графічне зображення історичної дійсності, де окремі частини, ознаки, явища зображуються умовними знаками – геометричними фігурами.

Таблиці – «синтетичний матеріал теми що вивчається» (за визначенням Вагіна А.А.), графічне зображення історичного матеріалу у вигляді порівняльних, тематичних і хронологічних розділів з метою їх заповнення студентами. В останніх відсутні умовні позначки історичних явищ.

Готуючись до викладання матеріалу, викладач повинен бачити весь готовий курс історії, в загальному, і чітко описувати зв'язки між темами.

Для цього необхідно "зціпити", весь навчальний матеріал, систематизувати та узагальнити його, а потім видати студентам за допомогою блок-таблиць, або структурно-логічних схем. Це допомагає бачити учням весь історичний процес зверху, вільно орієнтуватися в історичному просторі, витратити менше часу на засвоєння знань, а вчителю дає можливість творчо опа-

новувати новими методами викладу, виділення часу на розв'язування творчих завдань разом з учнями.

Для кращого засвоєння матеріалу великими блоками, можна використувувати графічні зображення.

Графічні зображення навчальної інформації мають різні назви:

- 1) опорні конспекти - оформлення навчального матеріалу у вигляді системи опорних сигналів;
- 2) опорні портрети-схеми – наочні символи історичних дій групуються близько імені історичного діяча, створюючи цілісний образ історичного періоду;
- 3) структурно-логічні схеми - схеми, зі своєродним відображенням

плану, вони складаються з таких же блоків, що і великі розділи плану - з елементів, які є підпунктами.

Логічні схеми допомагають виробити в учнів стійкі навички логічної побудови відповіді, скорочено аргументувати захист своєї думки, сприяти розвитку культури мовлення.

Методика є перспективною та корисною під час роботи над великими темами-блоками. Вона дає можливість бачити весь історичний процес, як цілісність, закладає в учнів початкові знання, на яких буде базуватися пізнавальний процес.[2]

Схеми та таблиці становлять собою засоби виокремлення головного, вони складають інформацію у замкнуте коло. У процесі складання схем і таблиць студент здійснює наступні операції – аналіз, синтез, порівняння, вміння перетворити та узагальнити історичний матеріал, привести її в систему та графічне узагальнення.

У рамках компетентнісного підходу викладачами соціальних дисциплін Херсонського політехнічного коледжу ОНПУ систематично використовуються елементи схематично-знакових методик. З огляду на прогнозований результат обираються форми та методи навчання.

Дата	Місце	Опис події
1914-07-01	Львів	Вітання військовиків...
1914-07-02	Львів	Вітання військовиків...
1914-07-03	Львів	Вітання військовиків...
1914-07-04	Львів	Вітання військовиків...
1914-07-05	Львів	Вітання військовиків...
1914-07-06	Львів	Вітання військовиків...
1914-07-07	Львів	Вітання військовиків...
1914-07-08	Львів	Вітання військовиків...
1914-07-09	Львів	Вітання військовиків...
1914-07-10	Львів	Вітання військовиків...
1914-07-11	Львів	Вітання військовиків...
1914-07-12	Львів	Вітання військовиків...
1914-07-13	Львів	Вітання військовиків...
1914-07-14	Львів	Вітання військовиків...
1914-07-15	Львів	Вітання військовиків...
1914-07-16	Львів	Вітання військовиків...
1914-07-17	Львів	Вітання військовиків...
1914-07-18	Львів	Вітання військовиків...
1914-07-19	Львів	Вітання військовиків...
1914-07-20	Львів	Вітання військовиків...
1914-07-21	Львів	Вітання військовиків...
1914-07-22	Львів	Вітання військовиків...
1914-07-23	Львів	Вітання військовиків...
1914-07-24	Львів	Вітання військовиків...
1914-07-25	Львів	Вітання військовиків...
1914-07-26	Львів	Вітання військовиків...
1914-07-27	Львів	Вітання військовиків...
1914-07-28	Львів	Вітання військовиків...
1914-07-29	Львів	Вітання військовиків...
1914-07-30	Львів	Вітання військовиків...
1914-07-31	Львів	Вітання військовиків...
1914-08-01	Львів	Вітання військовиків...
1914-08-02	Львів	Вітання військовиків...
1914-08-03	Львів	Вітання військовиків...
1914-08-04	Львів	Вітання військовиків...
1914-08-05	Львів	Вітання військовиків...
1914-08-06	Львів	Вітання військовиків...
1914-08-07	Львів	Вітання військовиків...
1914-08-08	Львів	Вітання військовиків...
1914-08-09	Львів	Вітання військовиків...
1914-08-10	Львів	Вітання військовиків...
1914-08-11	Львів	Вітання військовиків...
1914-08-12	Львів	Вітання військовиків...
1914-08-13	Львів	Вітання військовиків...
1914-08-14	Львів	Вітання військовиків...
1914-08-15	Львів	Вітання військовиків...
1914-08-16	Львів	Вітання військовиків...
1914-08-17	Львів	Вітання військовиків...
1914-08-18	Львів	Вітання військовиків...
1914-08-19	Львів	Вітання військовиків...
1914-08-20	Львів	Вітання військовиків...
1914-08-21	Львів	Вітання військовиків...
1914-08-22	Львів	Вітання військовиків...
1914-08-23	Львів	Вітання військовиків...
1914-08-24	Львів	Вітання військовиків...
1914-08-25	Львів	Вітання військовиків...
1914-08-26	Львів	Вітання військовиків...
1914-08-27	Львів	Вітання військовиків...
1914-08-28	Львів	Вітання військовиків...
1914-08-29	Львів	Вітання військовиків...
1914-08-30	Львів	Вітання військовиків...
1914-08-31	Львів	Вітання військовиків...
1914-09-01	Львів	Вітання військовиків...
1914-09-02	Львів	Вітання військовиків...
1914-09-03	Львів	Вітання військовиків...
1914-09-04	Львів	Вітання військовиків...
1914-09-05	Львів	Вітання військовиків...
1914-09-06	Львів	Вітання військовиків...
1914-09-07	Львів	Вітання військовиків...
1914-09-08	Львів	Вітання військовиків...
1914-09-09	Львів	Вітання військовиків...
1914-09-10	Львів	Вітання військовиків...
1914-09-11	Львів	Вітання військовиків...
1914-09-12	Львів	Вітання військовиків...
1914-09-13	Львів	Вітання військовиків...
1914-09-14	Львів	Вітання військовиків...
1914-09-15	Львів	Вітання військовиків...
1914-09-16	Львів	Вітання військовиків...
1914-09-17	Львів	Вітання військовиків...
1914-09-18	Львів	Вітання військовиків...
1914-09-19	Львів	Вітання військовиків...
1914-09-20	Львів	Вітання військовиків...
1914-09-21	Львів	Вітання військовиків...
1914-09-22	Львів	Вітання військовиків...
1914-09-23	Львів	Вітання військовиків...
1914-09-24	Львів	Вітання військовиків...
1914-09-25	Львів	Вітання військовиків...
1914-09-26	Львів	Вітання військовиків...
1914-09-27	Львів	Вітання військовиків...
1914-09-28	Львів	Вітання військовиків...
1914-09-29	Львів	Вітання військовиків...
1914-09-30	Львів	Вітання військовиків...
1914-10-01	Львів	Вітання військовиків...
1914-10-02	Львів	Вітання військовиків...
1914-10-03	Львів	Вітання військовиків...
1914-10-04	Львів	Вітання військовиків...
1914-10-05	Львів	Вітання військовиків...
1914-10-06	Львів	Вітання військовиків...
1914-10-07	Львів	Вітання військовиків...
1914-10-08	Львів	Вітання військовиків...
1914-10-09	Львів	Вітання військовиків...
1914-10-10	Львів	Вітання військовиків...
1914-10-11	Львів	Вітання військовиків...
1914-10-12	Львів	Вітання військовиків...
1914-10-13	Львів	Вітання військовиків...
1914-10-14	Львів	Вітання військовиків...
1914-10-15	Львів	Вітання військовиків...
1914-10-16	Львів	Вітання військовиків...
1914-10-17	Львів	Вітання військовиків...
1914-10-18	Львів	Вітання військовиків...
1914-10-19	Львів	Вітання військовиків...
1914-10-20	Львів	Вітання військовиків...
1914-10-21	Львів	Вітання військовиків...
1914-10-22	Львів	Вітання військовиків...
1914-10-23	Львів	Вітання військовиків...
1914-10-24	Львів	Вітання військовиків...
1914-10-25	Львів	Вітання військовиків...
1914-10-26	Львів	Вітання військовиків...
1914-10-27	Львів	Вітання військовиків...
1914-10-28	Львів	Вітання військовиків...
1914-10-29	Львів	Вітання військовиків...
1914-10-30	Львів	Вітання військовиків...
1914-10-31	Львів	Вітання військовиків...
1914-11-01	Львів	Вітання військовиків...
1914-11-02	Львів	Вітання військовиків...
1914-11-03	Львів	Вітання військовиків...
1914-11-04	Львів	Вітання військовиків...
1914-11-05	Львів	Вітання військовиків...
1914-11-06	Львів	Вітання військовиків...
1914-11-07	Львів	Вітання військовиків...
1914-11-08	Львів	Вітання військовиків...
1914-11-09	Львів	Вітання військовиків...
1914-11-10	Львів	Вітання військовиків...
1914-11-11	Львів	Вітання військовиків...
1914-11-12	Львів	Вітання військовиків...
1914-11-13	Львів	Вітання військовиків...
1914-11-14	Львів	Вітання військовиків...
1914-11-15	Львів	Вітання військовиків...
1914-11-16	Львів	Вітання військовиків...
1914-11-17	Львів	Вітання військовиків...
1914-11-18	Львів	Вітання військовиків...
1914-11-19	Львів	Вітання військовиків...
1914-11-20	Львів	Вітання військовиків...
1914-11-21	Львів	Вітання військовиків...
1914-11-22	Львів	Вітання військовиків...
1914-11-23	Львів	Вітання військовиків...
1914-11-24	Львів	Вітання військовиків...
1914-11-25	Львів	Вітання військовиків...
1914-11-26	Львів	Вітання військовиків...
1914-11-27	Львів	Вітання військовиків...
1914-11-28	Львів	Вітання військовиків...
1914-11-29	Львів	Вітання військовиків...
1914-11-30	Львів	Вітання військовиків...
1914-12-01	Львів	Вітання військовиків...
1914-12-02	Львів	Вітання військовиків...
1914-12-03	Львів	Вітання військовиків...
1914-12-04	Львів	Вітання військовиків...
1914-12-05	Львів	Вітання військовиків...
1914-12-06	Львів	Вітання військовиків...
1914-12-07	Львів	Вітання військовиків...
1914-12-08	Львів	Вітання військовиків...
1914-12-09	Львів	Вітання військовиків...
1914-12-10	Львів	Вітання військовиків...
1914-12-11	Львів	Вітання військовиків...
1914-12-12	Львів	Вітання військовиків...
1914-12-13	Львів	Вітання військовиків...
1914-12-14	Львів	Вітання військовиків...
1914-12-15	Львів	Вітання військовиків...
1914-12-16	Львів	Вітання військовиків...
1914-12-17	Львів	Вітання військовиків...
1914-12-18	Львів	Вітання військовиків...
1914-12-19	Львів	Вітання військовиків...
1914-12-20	Львів	Вітання військовиків...
1914-12-21	Львів	Вітання військовиків...
1914-12-22	Львів	Вітання військовиків...
1914-12-23	Львів	Вітання військовиків...
1914-12-24	Львів	Вітання військовиків...
1914-12-25	Львів	Вітання військовиків...
1914-12-26	Львів	Вітання військовиків...
1914-12-27	Львів	Вітання військовиків...
1914-12-28	Львів	Вітання військовиків...
1914-12-29	Львів	Вітання військовиків...
1914-12-30	Львів	Вітання військовиків...
1914-12-31	Львів	Вітання військовиків...

Рисунок 1 «Порівняльна таблиця бойових дій 1914-1918р.р.»

Нами розроблено комплекс дидактичного матеріалу до курсу «Всесвітня історія», «Історія України» для I курсу, «Людина і світ» для II курсу. Дидактичні теки роздаткового матеріалу містять «Опорні конспекти», «Порівняльні таблиці», «Блок-схеми» та іншу наочність до кожної теми курсу.

Наприклад, до блоку тем «Перша світова війна 1914-1918р.р.» надається наскрізна таблиця (рис.1), яка дає можливість студенту усвідомити послідовність бойових кампаній війни, причини та наслідки перемог і поразок на фронтах бойових дій. Спираючись на матеріал «опорної таблиці» засвоюючи матеріал, студентові легше усвідомити причинно-наслідкові зв'язки теми в цілому, а не окремих періодів.

Розглядаючи тему «Революція в Росії 1917 року та Громадянська війна» нами використовуються структурно-логічні схеми (рис.2), які дають можливість розвивати образне мислення студентів, розуміння структурної послідовності подій і наслідків.

Студентам пропонується використовувати зазначені схеми як основу, під час

підготовки домашнього завдання. Таким чином дані вони мають бути насичені додатковою інформацією з додаткових джерел (підручник, лекція, конспект лекції). Також можуть бути використані у процесі відповіді під час заняття, що дає студентові відчуття впевненості, розуміння послідовності своєї відповіді.

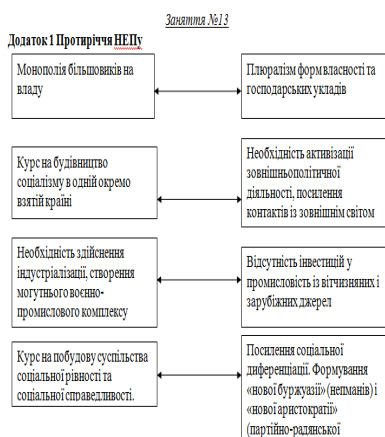

Рисунок 3 «Нова економічна політика - НЕП»

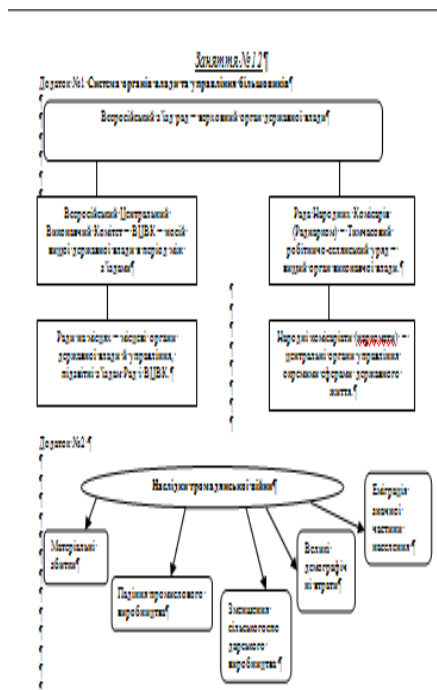

Рисунок 2 «Встановлення радянського режиму в Росії»

Одними із найскладніших питань для розуміння молоді є теми, пов'язані із економічними політиками та відносинами. Їм складно усвідомити про-

тиріччя, які виникають у процесі проведення економічних заходів, реформ і змін. З огляду на цю проблему, ми працюємо зі схемами, які візуально демонструють ці невідповідності. (рис.3)

Для того, щоб допомогти студентам зрозуміти нову тему з історії, ми активно використовуємо форми візуалізації інформації за допомогою знаків і схем крейдою на дошці, які доповнюються протягом лекції – факти «нанизуються як буси на нитку». Наприклад: тема «Початок Другої світової війни» (рис.4)

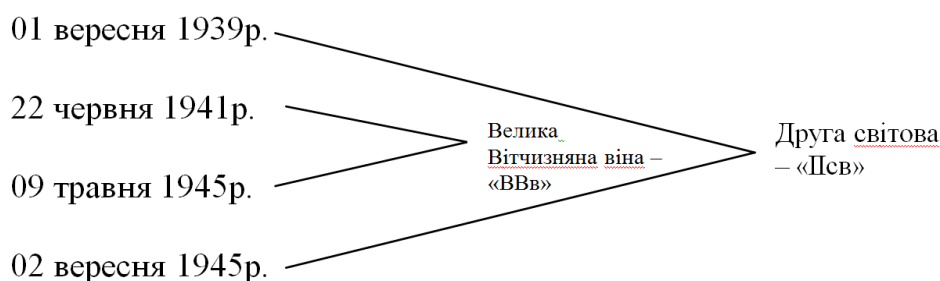

Рисунок 4 «Хронологія Другої світової війни»

Використовуючи цю схему ми прагнемо спонукати студента усвідомити, що Велика Вітчизняна війна – це певний етап Другої світової війни. Тому що починаючи тему дуже часто стикаємося із тим, що молодь взагалі «розводить» війни як окремі.

Також нами розроблено пізнавальні завдання, спрямовані на розвиток таких умінь, як: аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, порівняння, конкретизація – виділення головного за допомогою порівняльних таблиць. Завершуючи блок тем, ми пропонуємо студентам домашнє завдання у вигляді узагальнюючої таблиці (рис.5). Таким чином, допомагаємо студентам усвідомити загальну політичну та економічну ситуація в світі, рівень розвитку країн у зазначений період.

Спонукаємо замислитись щодо причин подальшого історичного розвитку, відшукати передумови сучасного світового становища провідних країн та Батьківщини. А також навчитися вичленовувати ключові факти, події, характерні риси, оперувати поняттями.

Висновки. Таким чином, проаналізувавши зміст схематично-знакових методик, ми можемо стверджувати, що їх застосування у практичній діяльності викладача соціальних дисциплін є обов'язковим. Вони дають можливість розвивати критичне та образне мислення студентства. Формують ключові компетенції (навчально-пізнавальні, інформаційні, соціально-трудова, компетенції особистісного самовдосконалення [1]) майбутніх фахівців технічного профілю.

Практичне застосування викладачами Херсонського політехнічного коледжу Одеського національного політехнічного університету окреслених методик відбувається систематично, з метою цілісного розвитку молоді. Але існують деякі труднощі, викликані тим, що студенти I курсів ВНЗ I-II рівнів акредитації повинні бути вже навчені засвоювати матеріал за допомогою схематичної наочності. Тому перед викладачами стоїть завдання навчити та вдосконалювати вміння та навички студентів створювати та працювати зі схемами, таблицями, «опорними конспектами» та іншими наочними формами.

Література

1. Баханов, К. Професійний довідник учителя історії [Текст] / К.Баханов. – Харків: Вид.група «Освіта», 2011. – 239с.
2. Пометун, О., Фрейман, Г. Методика навчання історії в школі [Текст] / О.Пометун, Г.Фрейман. – Київ: «Генеза», 2006. – 328с.
3. Терно, С. Методика розвитку критичного мислення школярів у процесі навчання історії [Текст] / С.Терно – Харків: Вид.група «Освіта», 2012. –93с.
4. Шаталов, В. Шлях пошукою [Текст] / В.Ф.Шаталов. – Санкт-Петербург: «Лань», 1996. – 286с.

Заняття №6-9

Тема: США, ВБ., Франція, Німеччина, Італія, Іспанія у міжвоєнний період

I. Заповнити порівняльну таблицю:

США	Англія	Франція	Німеччина	Італія	Іспанія
1. Політичний режим:					
2. Політичний статус країни на світовій арені:					
3. Політична система (партії):					
4. Прагнення політичних сил держави (політичні програми):					
5. Внутрішня політика:					
6. Зовнішня політика:					
7. Економічна система:					
8. Рівень економічного розвитку (повоєнна криза, економічне піднесення 24-29(30)рр., економічна криза (29-33рр.)):					
9. Шляхи подолання економічної кризи 29-33рр. та подальша економічна стабільність:					
10. Соціальна політика(реформи, соціальні вимоги політичних партій):					

II. Порівняти політичні погляди та шляхи приходу до влади (становлення фашистських режимів) Б.Муссоліні, А.Гітлера, Ф.Франко.

1. Зовнішньополітичні погляди;
2. Політика економічних прагнень;
3. Соціальна політика.

Рисунок 5 «Провідні країни світу між світовими війнами»

Надійшла до редакції 18.12.2015